

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΟΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΣΧΕΔΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΝΟΜΩΝ

ΕΚΘΕΣΗ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΝΟΜΟΥ

«Συμμόρφωση της Διοίκησης προς τις δικαστικές αποφάσεις και προαγωγή των δικαστών των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων στο βαθμό του συμβούλου Επικρατείας»

Με το υπό εξέταση νομοσχέδιο ρυθμίζονται δύο ζητήματα τα οποία ανέκυψαν μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001. Το πρώτο (Κεφάλαιο Α΄, άρθρα 1 έως 6) είναι η διασφάλιση συμμόρφωσης της Διοίκησης προς όλες τις δικαστικές αποφάσεις (άρθρα 94 παρ. 4 και 95 παρ. 5 Συντ.) και το δεύτερο (Κεφάλαιο Β΄, άρθρα 7 έως 13) ο τρόπος προαγωγής των εφετών και των προέδρων εφετών των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων στον βαθμό του συμβούλου της Επικρατείας.

Ι. Ένα πρώτο ζήτημα που τίθεται με το νομοσχέδιο είναι η ακριβής νομική φύση των τριμελών δικαστικών συμβουλίων του άρθρου 2 Νσχ, εάν δηλαδή η αρμοδιότητά τους εντάσσεται στη δικαστική ή την εκτελεστική λειτουργία. Όπως κατ'αρχάς φαίνεται να προκύπτει από τη διατύπωση των εδαφίων α΄ και β΄ της παραγράφου 4 του άρθρου 94 Συντ. («Στα πολιτικά ή διοικητικά δικαστήρια μπορεί να ανατεθεί και κάθε άλλη αρμοδιότητα διοικητικής φύσης, όπως νόμος ορίζει. Στις αρμοδιότητες αυτές περιλαμβάνεται και η λήψη μέτρων για τη συμμόρφωση της διοίκησης με τις δικαστικές αποφάσεις» - το εδάφιο β΄ προστέθηκε με την αναθεώρηση του 2001), η εν λόγω αρμοδιότητα είναι διοικητική. Με βάση την αρχή της νομιμότητας της διοικητικής δράσης, όμως, κάθε εκτελεστή διοικητική πράξη (με ενδεχόμενη εξαίρεση τις κυβερνητικές πράξεις) πρέπει να μπορεί να ελέγχεται δικαστικά. Κατ'άλλη, όμως, προσέγγιση, που στηρίζεται αφ' ενός μεν στο γεγονός ότι τα συμβούλια αυτά συγκροτούνται από ανώτατους δικαστικούς λειτουργούς που

2

απολαμβάνουν προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας και αφ' ετέρου στη διαπίστωση ότι η εκτέλεση μιας δικαστικής απόφασης αποτελεί αναγκαίο συμπληρωματικό στοιχείο της πλήρους απονομής της δικαιοσύνης και της ορθής εφαρμογής του δικαιώματος δικαστικής προστασίας, η αρμοδιότητα αυτή θα ήταν δυνατόν να θεωρηθεί ότι εμπίπτει στη δικαστική λειτουργία. Επειδή η επιλογή της μιας ή της άλλης άποψης έχει, εκτός του προφανούς επιστημονικού ενδιαφέροντος, και πολύ σημαντικές πρακτικές συνέπειες, θα ήταν, ίσως, σκόπιμο εάν το θέμα επελύετο ρητώς από τον νομοθέτη.

Παρεμφερής είναι και ο προβληματισμός για τη νομική φύση των αρμοδιοτήτων του κατά το άρθρο 3 παρ. 2 Νσχ εντεταλμένου δικαστή, ιδίως δε, στην περίπτωση αυτή, εν όψει και της ρητής, κατ' άρθρο 89 παρ. 3 Συντ., απαγόρευσης ανάθεσης διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς.

II. Σύμφωνα με το εδάφιο α' του άρθρου 1 Νσχ, η υποχρέωση συμμόρφωσης αφορά «το Δημόσιο, τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης και τα λοιπά νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου». Στη σύγχρονη οργάνωση της δημόσιας διοίκησης, όμως, το Κράτος ιδρύει και νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, τα οποία διέπονται μεν κατ' αρχήν από κανόνες ιδιωτικού δικαίου, ασκούν όμως κατ' εξαίρεση και ρυθμιστικές αρμοδιότητες (διφυή νομικά πρόσωπα). Για την ταυτότητα του νομικού και πραγματικού λόγου, και αυτά τα νομικά πρόσωπα, ως προς τις δημοσίου δικαίου αρμοδιότητές τους, υπάγονται στις ρυθμίσεις του υπό εξέταση νομοσχεδίου, και θα ήταν, ίσως, χρήσιμο, προς αποφυγή ερμηνευτικών προβλημάτων, εάν αναφέρονταν ρητώς στο κείμενο του νόμου. Με την ίδια αιτιολογία θα έπρεπε, ίσως, να προστεθούν και οι ανεξάρτητες αρχές, οι οποίες πάντως είναι όργανα του νομικού προσώπου του Κράτους (βλ. και το υπ' αριθμ. 5/2002 πρακτικό της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας).

III. Κατά την παρ. 1 του άρθρου 2 Νσχ, το τριμελές συμβούλιο του Συμβουλίου της Επικρατείας είναι αρμόδιο και για τη μη συμμόρφωση της διοίκησης με τις αποφάσεις των «λοιπών ειδικών δικαστηρίων». Νομοτεχνικά, ο επιθετικός προσδιορισμός «λοιπά» είναι περιττός, ει μη εσφαλμένος, διότι τα προηγουμένως αναφερόμενα στη διάταξη δικαστήρια (το Συμβούλιο της Επικρατείας και τα τακτικά διοικητικά δικαστήρια) δεν είναι ειδικά. Επί της ουσίας, η εξεταζόμενη διάταξη θα μπορούσε να γεννήσει κάποιον συνταγματικό προβληματισμό. Συγκεκριμένα, τα υπό του Συντάγματος προβλεπόμενα ειδικά δικαστήρια, τα οποία δεν εντάσσονται στο γενικό σύστημα απο-

νομής της δικαιοσύνης από δικαστήρια οργανωμένα σε χωριστούς κλάδους δικαιοδοσίας, είναι, εκτός του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου για το οποίο υπάρχει ειδική πρόβλεψη στο νομοσχέδιο, το Ειδικό Δικαστήριο του άρθρου 86 Συντ. (το οποίο, μάλιστα, ρητώς εκ του Συντάγματος χαρακτηρίζεται ως ανώτατο) και το δικαστήριο του άρθρου 99 Συντ., είτε ως δικαστήριο αγωγών κακοδικίας είτε, με την ειδική σύνθεση του άρθρου 88 παρ. 2 Συντ., ως δικαστήριο εκδίκασης των εκεί αναφερομένων υποθέσεων (μισθολογικά ζητήματα δικαστικών λειτουργιών). Η από το νόμο υπαγωγή της αρμοδιότητας παρακολούθησης της συμμόρφωσης της διοίκησης προς τις αποφάσεις ενός ανωτάτου δικαστηρίου (όπως είναι εκείνο του άρθρου 86 Συντ.) σε ένα άλλο ανώτατο δικαστήριο (στο Συμβούλιο της Επικρατείας) παρίσταται συνταγματικώς προβληματική, διότι εμφανίζεται ο κοινός νομοθέτης να μεταχειρίζεται με διαφορετικό τρόπο συνταγματικά προβλεπόμενα ανώτατα δικαστήρια. Η ίδια παρατήρηση ισχύει και για το δικαστήριο του άρθρου 99 Συντ., το οποίο έχει εξαιρετική αρμοδιότητα που προβλέπεται από το Σύνταγμα και θα πρέπει, από τον συνδυασμό των άρθρων 88 παρ. 2, 94 παρ. 4, 95 παρ. 5 και 99 Συντ. να έχει και την αρμοδιότητα παρακολούθησης της συμμόρφωσης της διοίκησης προς τις αποφάσεις του.

IV. Όπως προκύπτει από τη συνδυασμένη ερμηνεία των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 2 και της παρ. 7 του άρθρου 3 Νσχ, τα τριμελή συμβούλια θα έχουν κατ' αρχήν σταθερή σύνθεση (ο Πρόεδρος του οικείου ανωτάτου δικαστηρίου και δύο μέλη του δικαστηρίου). Εάν κάποιο ή κάποια από τα μέλη αυτά είχαν μετάσχει στη σύνθεση η οποία εξέδωσε την απόφαση προς την οποία δεν συμμορφώνεται η διοίκηση, τότε το μέλος ή τα μέλη αυτά θα αντικαθίστανται για τη συγκεκριμένη υπόθεση. Δεν προκύπτει όμως με σαφήνεια, ούτε και αναφέρεται κάτι σχετικό στην αιτιολογική έκθεση που συνοδεύει το νομοσχέδιο, ο σκοπός της τελευταίας αυτής ρύθμισης. Τα τριμελή συμβούλια δεν καλούνται να επανεξετάσουν την υπόθεση στην ουσία της. Η δικαστική απόφαση, και ως προς το σκεπτικό και ως προς το διατακτικό της, είναι δεδομένη. Το τριμελές συμβούλιο απλώς εξετάζει τη συμμόρφωση της διοίκησης προς την απόφαση, δηλαδή έχει μian αρμοδιότητα εντελώς διαφορετικού περιεχομένου.

Συνεπώς, δεν υφίσταται πρόβλημα συμμετοχής του ήδη δικάσαντος δικαστικού λειτουργού στο τριμελές συμβούλιο. Αντιθέτως, μάλιστα, θα ήταν δυνατόν να υποστηριχθεί, ότι η γνώση της υπόθεσης από ένα τουλάχιστον μέλος του συμβουλίου θα διευκόλυνε και θα επιτάχυνε την όλη διαδικασία.

V. Όπως σαφώς προκύπτει από το εδάφ. α' της παρ. 1 του άρθρου 3 Νοσχ, η όλη διαδικασία κινείται μόνον μετά από αίτηση του ενδιαφερομένου. Σύμφωνα δε με την παρ. 2 του άρθρου 6 Νοσχ, «οι διατάξεις των παραγράφων 3 και 4 του άρθρου 72 του προεδρικού διατάγματος 18/1989 καταργούνται». Με τις καταργούμενες διατάξεις, η Ειδική Επιτροπή του Συμβουλίου της Επικρατείας, που συγκροτείται σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 72 του π.δ. 18/1989, παρακολουθεί και αυτεπαγγέλτως τη συμμόρφωση της διοίκησης στις ακυρωτικές αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας. Όμως, η κατά τα άρθρα 94 παρ. 4 και 95 παρ. 5 Συντ. συμμόρφωση της διοίκησης στις δικαστικές αποφάσεις είναι υποχρέωσή της που εδράζεται τόσο στην αρχή του κράτους δικαίου όσο και στο ατομικό δικαίωμα δικαστικής προστασίας του άρθρου 20 παρ. 1 Συντ. Από αυτή, συνεπώς, την άποψη, δεν είναι, ίσως, συνταγματικά σκόπιμο να επαφίεται ο έλεγχος της συμμόρφωσης της διοίκησης αποκλειστικά στην πρωτοβουλία του ενδιαφερομένου και να καταργείται, επί πλέον, η μόνη περίπτωση αυτεπάγγελτου ελέγχου (πριν από την αναθεώρηση του 2001, το Σύνταγμα προέβλεπε ρητά τη συμμόρφωση της διοίκησης μόνον στις ακυρωτικές αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας - παλαιό άρθρο 95 παρ. 5 Συντ. Με εκείνο το συνταγματικό πλαίσιο, οι διατάξεις των παρ. 3 και 4 του άρθρου 72 π.δ.18/1989 ήσαν επαρκείς).

VI. Συναφές προς το προηγούμενο είναι και το ζήτημα του ειδικότερου προσδιορισμού, από τον ίδιο τον νομοθέτη, του όρου «ενδιαφερόμενος» που χρησιμοποιείται στο νομοσχέδιο. Ως ενδιαφερόμενος νοείται μόνον ο διάδικος στη δίκη που οδήγησε στην απόφαση την οποία δεν εκτελεί η διοίκηση (οπότε και το βάρος δίδεται στην εφαρμογή του δικαιώματος δικαστικής προστασίας) ή και κάθε άλλος (τρίτος), ο οποίος εξαρτά άμεσα έννομο συμφέρον από την εκτέλεση της απόφασης;

VII. Ακόμη, τόσο από τις συνταγματικές διατάξεις όσο και από τις ρυθμίσεις του υπό εξέταση νομοσχεδίου προκύπτει σαφώς ότι και ο εισαγγελέας, ο οποίος είναι διάδικος στην ποινική δίκη, πρέπει να θεωρηθεί ως «ενδιαφερόμενος» και να μπορεί, με αίτησή του, να κινήσει τη διαδικασία επιβολής κύρωσης στη διοίκηση για μη συμμόρφωση προς τις δικαστικές αποφάσεις. Στην περίπτωση όμως αυτή θα πρέπει να διευκρινισθεί από το ίδιο το νομοσχέδιο, εάν και σε ποιόν θα καταβληθεί το χρηματικό ποσό της κύρωσης που, ενδεχομένως, θα επιβάλει το τριμελές Συμβούλιο.

VIII. Ερμηνευτικά προβλήματα θα μπορούσαν, ίσως, να γεννηθούν και με τα κριτήρια προσδιορισμού του ύψους του ποσού της κύρωσης κατ' άρθρο 3 παρ. 3 εδ. β' Νσχ. Όπως ρητά τονίζεται και στην αιτιολογική έκθεση, ο σκοπός της ρύθμισης αυτής (δηλ. της επιβολής της χρηματικής κύρωσης) «είναι αποτρεπτικός και όχι η αποζημίωση του ενδιαφερομένου, με την έννοια ότι η άρνηση ή η καθυστέρηση προς συμμόρφωση μπορεί να συνεπάγεται και μια ειδική δαπάνη για το δημόσιο νομικό πρόσωπο που έχει υποχρέωση προς συμμόρφωση». Εφόσον όμως ο σκοπός της κύρωσης δεν είναι η αποζημίωση του ενδιαφερομένου για τη βλάβη που υπέστη από την παράνομη συμπεριφορά της διοίκησης, αλλά η αποτροπή της διοίκησης από το να μη συμμορφώνεται με τις επιταγές του κράτους δικαίου, τότε η εξάρτηση του ύψους της κύρωσης και από τις «συνέπειες για το πρόσωπο του θιγομένου», όπως αναφέρεται στο άρθρο 3 παρ. 3 Νσχ., είναι μάλλον αντιφατική. Εμφανίζεται δε το παράδοξο, ένας διοικούμενος να μπορεί, ενδεχομένως, να «αποζημιωθεί» δύο φορές για την ίδια αιτία: τόσο με βάση τις γενικές διατάξεις περί αποζημίωσης όσο και με βάση τις ειδικές προβλέψεις του υπό εξέταση νομοσχεδίου.

IX. Όπως προκύπτει από το σύνολο των διατάξεων του Κεφαλαίου Α' του υπό εξέταση νομοσχεδίου, η διαδικασία διαπίστωσης της μη συμμόρφωσης της διοίκησης στις δικαστικές αποφάσεις και η επιβολή κύρωσης μπορεί να γίνει μόνον άπαξ για κάθε απόφαση. Συνεπώς, με την καταβολή σχετικού ποσού, η διοίκηση μπορεί να εξασφαλίσει την επ' αόριστον μη συμμόρφωσή της προς μια δικαστική απόφαση, κατά παράβαση της ρητής συνταγματικής της υποχρέωσης να σέβεται τις επιταγές του κράτους δικαίου. Εφόσον από τον ασκούντα τη νομοθετική πρωτοβουλία υπουργό δεν προκρίθηκε η δυνατότητα υποκατάστασης της διοίκησης από τη δικαστική εξουσία σε περίπτωση μη συμμόρφωσής της με τις συνταγματικές της υποχρεώσεις, θα ήταν, ίσως, πλέον σύμφωνο με το γράμμα αλλά και το πνεύμα των αναθεωρημένων άρθρων 94 παρ. 4 και 95 παρ. 5 του Συντάγματος, εάν εδίδετο η δυνατότητα επανεξέτασης της ίδιας υπόθεσης, σε περίπτωση εμμονής της διοίκησης στη μη συμμόρφωσή της, με βαρύτερες ενδεχομένως κυρώσεις.

X. Εντύπωση προκαλεί, όσο και εάν από τη σκοπιά του δημοσιονομικού δικαίου είναι κατανοητή, η πρόβλεψη του άρθρου 3 παρ. 5 Νσχ, σύμφωνα με την οποία εγγράφεται στον προϋπολογισμό (του Δημοσίου, των ΟΤΑ, των ΝΠΔΔ κλπ.) ειδική πίστωση για τις κυρώσεις που προβλέπονται με το υπό εξέταση νομοσχέδιο. Και αυτό, διότι είναι εντελώς διαφορετικό το να προβλέπεται ειδική πίστωση για την περίπτωση που ενδεχομένως θα υπάρξουν

παρανομίες στη λειτουργία ενός δημόσιου οργανισμού και θα πρέπει να καλυφθούν αποζημιώσεις, από το να προβλέπεται ειδικό κονδύλι για τη δεδομένη, με τον τρόπο αυτό, πρόθεση της διοίκησης να παρανομήσει, να μη συμμορφωθεί με μια δικαστική απόφαση και έτσι να μη σεβαστεί τις ρητές συνταγματικές της υποχρεώσεις. Προεξοφλείται, με άλλα λόγια, η παράνομη συμπεριφορά της διοίκησης και η παραβίαση της θεμελιώδους αρχής του κράτους δικαίου, και λαμβάνεται μέριμνα μόνο για τη δημοσιονομική αντιμετώπιση της παρανομίας αυτής.

XI. Κατά το άρθρο 3 παρ. 7 Νσχ, «το τριμελές δικαστικό συμβούλιο συντάσσει στο τέλος κάθε έτους για τις εισαχθείσες σ' αυτό υποθέσεις μη συμμόρφωσης της διοίκησης σε δικαστικές αποφάσεις ιδιαίτερο πρακτικό, το οποίο υποβάλλεται στον Πρωθυπουργό και τον Υπουργό Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης». Δεδομένου ότι, όπως ήδη σημειώθηκε, η συμμόρφωση της διοίκησης προς τις δικαστικές αποφάσεις επιβάλλεται από την ίδια την αρχή του κράτους δικαίου, και δεν είναι απλώς και μόνον ικανοποίηση ενός ατομικού δικαιώματος, το πρακτικό αυτό θα έπρεπε, ίσως, να μην παραμένει μόνον εντός της εκτελεστικής εξουσίας, αλλά να κοινοποιείται και στη Βουλή, ώστε να λαμβάνει με αυτόν τον τρόπο τη μέγιστη δυνατή δημοσιότητα και να διευκολύνεται η άσκηση του κοινοβουλευτικού ελέγχου για ένα τόσο κρίσιμο ζήτημα.

XII. Κατά το εδάφ. β' της παρ. 1 του άρθρου 4 Νσχ, «αποκλείεται η κατάσχεση απαιτήσεων που πηγάζουν από έννομη σχέση δημοσίου δικαίου ή απαιτήσεων χρηματικού ή μη αντικειμένου το οποίο έχει ταχθεί για την άμεση εξυπηρέτηση ειδικού δημόσιου σκοπού». Χωρίς να τίθεται κατ'αρχάς ζήτημα ασυμφωνίας προς το Σύνταγμα, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η διάταξη αυτή δεν λαμβάνει υπ' όψιν της τη νομολογία των ανωτάτων δικαστηρίων, η οποία είναι ευνοϊκότερη για τον διοικούμενο. Έτσι, πχ., σε πρόσφατη απόφασή της (17/2002) η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου έκρινε ότι στην ιδιωτική περιουσία των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (η οποία μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο κατάσχεσης) «περιλαμβάνονται όλες οι απαιτήσεις, άσχετα από την αιτία γέννησής τους, είτε δηλαδή ανάγεται στο ιδιωτικό είτε στο δημόσιο δίκαιο. Τα χρηματικά ποσά (έσοδα) από τις απαιτήσεις αυτές εγγράφονται στον προϋπολογισμό των ΟΤΑ, οι οποίοι και έχουν την ευχέρεια να τα αυξάνουν μονομερώς, προκειμένου να επαρκούν για τις χρηματι-

κές τους ανάγκες. Αυτή είναι και η βασική διαφορά από τη «δημόσια περιουσία», διότι τα πράγματα που περιλαμβάνονται σε αυτήν είναι ατομικώς προσδιορισμένα, εξυπηρετούν το δημοτικό ή κοινοτικό σκοπό με τη «χρήση» τους και δεν είναι δεκτικά μονομερούς επαύξησης». Με αυτή τη συλλογιστική, η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου έκρινε ότι το τέλος ακίνητης περιουσίας (ΤΑΠ), που σαφώς πηγάζει από έννομη σχέση δημοσίου δικαίου, ανήκει στην ιδιωτική περιουσία των ΟΤΑ και μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο κατάσχεσης εις χείρας τρίτου, κάτι που αποκλείεται βάσει των διατάξεων του υπό εξέταση νομοσχεδίου.

XIII. Κατά το εδάφ. β' της παρ. 5 του άρθρου 95 Συντ., «Η παράβαση της υποχρέωσης αυτής (ενν. της συμμόρφωσης της διοίκησης προς τις δικαστικές αποφάσεις) γεννά ευθύνη για κάθε αρμόδιο όργανο, όπως νόμος ορίζει». Αρμοδιότητα ενός διοικητικού οργάνου είναι η ικανότητά του, που προβλέπουν οι κανόνες της έννομης τάξης, είτε να θεσπίζει με πράξεις του κανόνες δικαίου μονομερώς (ατομικούς ή απρόσωπους) ή με συμβάσεις, είτε να συμβάλει στη θέσπιση τέτοιων κανόνων είτε να προβαίνει σε υλικές ενέργειες (Επ. Σπηλιωτόπουλου, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, αρ. 132). Το άρθρο 5 Νσχ, όμως, περιορίζει την έννοια του «αρμόδιου οργάνου» μόνον στους δημοσίους υπαλλήλους, προβλέποντας ένα ιδιαίτερο πειθαρχικό παράπτωμα, εξαιρώντας έτσι από την εφαρμογή του έναν μεγάλο αριθμό περιπτώσεων, όπου το «αρμόδιο όργανο» που παρανομεί μη συμμορφούμενο προς μια δικαστική απόφαση δεν έχει την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου. Πρόκειται, ενδεχομένως, για υπέρμετρο περιορισμό του πεδίου εφαρμογής της αναφερθείσας διάταξης του άρθρου 95 παρ. 5 εδ. β' Συντ., ο οποίος και θα μπορούσε να δημιουργήσει προβληματισμό για την αρμονία του προς το Σύνταγμα. Παρόμοιος περιορισμός γίνεται από το υπό εξέταση νομοσχέδιο και στον όρο «ευθύνη» του συνταγματικού κειμένου, αφού δεν προβλέπεται ούτε αστική ούτε ποινική ευθύνη, ακόμη και για τις περιπτώσεις δόλου ή και βαρείας αμέλειας.

XIV. Σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 6 Νσχ, οι διατάξεις του υπό εξέταση νομοσχεδίου εφαρμόζονται για τις εκδιδόμενες μετά την έναρξη ισχύος του νόμου δικαστικές αποφάσεις. Όμως, η υποχρέωση συμμόρφωσης της διοίκησης σε όλες τις δικαστικές αποφάσεις προβλέπεται ρητώς σε συνταγματικό επίπεδο τουλάχιστον από τη θέση σε ισχύ του αναθεωρημένου το

2001 Συντάγματος. Συνεπώς, θα έπρεπε, ίσως, να δοθεί αναδρομική ισχύ στις διατάξεις του νομοσχεδίου τουλάχιστον από τότε, εξαιρουμένων, πάντως, των κανόνων περί ευθύνης των αρμοδίων οργάνων.

Αθήνα, 21 Οκτωβρίου 2002

Ο εισηγητής επιστημονικός συνεργάτης
Στέφανος Ι. Κουτσομπίνας
Επίκ. Καθηγητής Νομικής Παν/μίου Θράκης

Ο προϊστάμενος του Τμήματος
Στέλιος Ν. Κουσούλης
Επίκ. Καθηγητής Νομικής Παν/μίου Αθηνών

Ο προϊστάμενος της Διεύθυνσης
Αντώνης Μ. Παντελής
Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

Για το Επιστημονικό Συμβούλιο
Ο Πρόεδρος
Καθηγητής Κώστας Μαυριάς